

PEDAGOGIK MAHORAT

1
2021



PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal

1-son (2021-yil, fevral)

Jurnal 2001-yildan chiqa boshlagan

Buxoro – 2021

PEDAGOGIK MAHORAT

Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2021, № 1

Jurnal O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi OAK Rayosatining 2016-yil 29-dekabrda qarori bilan **pedagogika** va **psixologiya** fanlari bo'yicha dissertatsiya ishlari natijalari yuzasidan ilmiy maqolalar chop etilishi lozim bo'lgan zaruriynashrlar ro'yxatiga kiritilgan.

Jurnal 2001-yilda tashkil etilgan.

Jurnal 1 yilda 6 marta chiqadi.

Jurnal O'zbekiston matbuot va axborot agentligi Buxoro viloyat matbuot va axborot boshqarmasi tomonidan 2016-yil 22-fevral № 05-072-sonli guvohnoma bilan ro'yxatga olingan.

Muassis: Buxoro davlat universiteti

Tahririyat manzili: O'zbekiston Respublikasi, Buxoro shahri Muhammad Iqbol ko'chasi, 11-uy

Elektron manzil: ped_mahorat@umail.uz

TAHRIR HAY'ATI:

Bosh muharrir: Adizov Baxtiyor Rahmonovich – pedagogika fanlari doktori, professor

Bosh muharrir o'rinbosari: Navro'z-zoda Baxtiyor Nigmatovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Mas'ul kotib: Hamroyev Alijon Ro'ziqulovich – pedagogika fanlari doktori, dotsent

Xamidov Obidjon Xafizovich, iqtisodiyot fanlari doktori

Begimqulov Uzoqboy Shoyimqulovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudov Mels Hasanovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Ibragimov Xolboy Ibragimovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Yanakiyeva Yelka Kirilova, pedagogika fanlari doktori, professor (N. Rilski nomidagi Janubiy-G'arbiy Universitet, Bolgariya)

Qahhorov Siddiq Qahhorovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Mahmudova Muyassar, pedagogika fanlari doktori, professor

Barotov Sharif Ramazonovich, psixologiya fanlari doktori, professor

Jabborov Azim Meyliqulovich, psixologiya fanlari doktori, professor

Kozlov Vladimir Vasilyevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Yaroslavl davlat universiteti, Rossiya)

Morogin Vladimir Grigoryevich, psixologiya fanlari doktori, professor (Xakassiya davlat universiteti, Rossiya)

Belobrikina Olga Alfonsasovna, psixologiya fanlari nomzodi, professor (Novosibirsk davlat pedagogika universiteti, Rossiya)

Chudakova Vera Petrovna, psixologiya fanlari nomzodi (Ukraina pedagogika fanlari milliy akademiyasi, Ukraina)

Tadjixodjayev Zokirxo'ja Abdusattorovich, texnika fanlari doktori, professor

Amonov Muxtor Raxmatovich, texnika fanlari doktori, professor

O'rayeva Darmonoy Saidjonovna, filologiya fanlari doktori, professor

Axmedova Shoiri Ne'matovna, filologiya fanlari doktori, professor

Durdiyev Durdimurod Qalandarovich, fizika-matematika fanlari doktori, professor

Hayitov Shodmon Axmadovich, tarix fanlari doktori, professor

To'rayev Halim Hojiyevich, tarix fanlari doktori, professor

Mirzayev Shavkat Mustaqimovich, texnika fanlari doktori, professor

Mahmudov Nosir Mahmudovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Bo'taboyev Muhammadjon To'ychiyevich, iqtisod fanlari doktori, professor

Bo'riyev Sulaymon Bo'riyevich, biologiya fanlari doktori, professor

Olimov Shirinboy Sharopovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qiyamov Nishon Sodiqovich, pedagogika fanlari doktori, professor

Qahhorov Otabek Siddiqovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

Qosimov Fayzullo Muhammedovich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Bafayev Muhiddin Muxammadovich, psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)

Jumayev Ulug'bek Sattorovich, psixologiya fanlari nomzodi, dotsent

Umarov Baxshullo Jo'rayevich, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent

Inoyatov Abdullo Shodiyevich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent

MUNDARIJA

PEDAGOGIKA VA PSIXOLOGIYA.....	7
Шахло ДАВРОНОВА. Олий таълим сифатини таъминлашда электрон ресурслардан фойдаланишнинг методик модели	7
Гулбахар Абылова. Применение педагогического колеса каррингтона в педагогической деятельности	14
Шахло НУРУЛЛАЕВА. Педагогик маҳорат ва компетентлик: мазмуни, шакллантириш методикаси, ривожлантириш йўллари	19
Жеткербай ОТЕПБЕРГЕНОВ. Талабаларнинг мураккаб ўқув материалларини ўзлаштиришда чизматасвирий моделлардан фойдаланиш маҳорати	23
Мурод ЭГАМНАЗАРОВ. Коммуникатив қобилият-ўқитувчи педагогик маҳоратининг таркибий қисми сифатида	27
Алишер ИБРАГИМОВ. Ўқувчиларда соғлом турмуш тарзини шакллантиришнинг методик асослари	30
Мухайя ДЖУМАНИЯЗОВА. Талаба ёшларнинг диний дунёқараши ва мулоқотдаги йўналганлиги ўртасидаги ўзаро муносабатларнинг психологик хусусиятлари	34
Oybek ORTIQOV. Bo'lajak o'qituvchilarda mafkuraviy immunitetni rivojlantirish jarayonlarini takomillashtirishda umuminsoniy tarbiyaning o'rni	38
Shaxlo XALILOVA. Jahon pedagogikasida zamonaviy pedagogik muloqot va milliy pedagogik muloqot uslublariga transformatsiyasi	43
Dildora TOSHEVA. Boshlang'ich sinf o'quvchilarini ekologik tarbiyalashda xalq og'zaki ijodining o'rni va pedagogik ahamiyati	49
Наргиз ДЖУМАЕВА. Шахсни миллий кадриятлар асосида тарбиялаш масалалари	54
Jahongir SHODIEV. Socio-political life and the development of science in the period of Umar Khayam	57
Muattar ABDULLAXO'JAYEVA. Malaka oshirish tizimida maktab o'qituvchilarining axborot kommunikatsiya texnologiyalari bo'yicha kompetentligini rivojlantirish	61
Гулноз ТОШОВА. Баркамол шахсни тарбиялашда дидактик лойиҳанинг ўрни	64
Бахтиёр АДIZOV, Анвар НУСРАТОВ. Абдуллахон II даврида Бухоро хонлигида ижтимоий-маданий ҳаёт ва педагогик фикр ривожланиши	67
Madamin ASLONOV. "Buxoro maorif uyi"ning ma'naviy-madaniyatini rivojlanishidagi o'rni	71
Розанна АБДУЛЛАЕВА. Принципы обучения русской медицинской терминологии посредством сетевых технологий	74
Ширинбой ОЛИМОВ. Алишер Навоийнинг педагогик мероси ва уни ўрганиш йўналишлари	80
Зайниддин БОЗОРОВ. Фуқаролик маданиятини ривожлантиришда таълим интеграциясининг аҳамияти	84
Бахшулло УМАРОВ. Ижтимоий фанларни ўқитиш жараёнида талабаларда ватан тараққиёти ғоясини шакллантириш	91
Малика УМЕДЖАНОВА. Талабаларни миллий кадриятлар асосида оилавий ҳаётга тайёрлаш педагогик муаммо сифатида	95
Шокир ДОНИЁРОВ. Ўқувчилар жамоаси билан ишлашда бошқарув услубларидан фойдаланиш имкониятлари	99
Жаҳонгир РАМАЗОНОВ. Ўзини-ўзи идора қилиш ижтимоий-психологик феномен сифатида	103
МАКТАБГАЧА ВА БОШLANG'ICH TA'LIM	107
Алижон ҲАМРОЕВ. Бошланғич синф она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш методик муаммо сифатида	107
Maftuna HAMROYEVA, Mohinur QUVONDIQOVA. Boshlang'ich ta'limda innovatsion yondashuv	114
Юлдуз ПЎЛОТОВА. Компетенциявий ёндашув асосида ўқиш дарсларини ташкил этиш методикаси	117
Шахноза НИГМАТУЛЛАЕВА, Болта ХОДЖАЕВ. Воспитание навыков и привычек гражданской культуры у детей дошкольного возраста	129
O'g'iljon OLLOQOVA. Ona tili ta'limida intensiv ta'lim texnologiyalarini qo'llashning nazariy metodologik asoslari	134
FILOLOGIYA VA TILLARNI O'RGANISH	138
Нигина ҲОЖИЕВА. Анор лексемасига доир баъзи мулоҳазалар	138
Озода ЯДГАРОВА. Бўлажак инглиз тили ўқитувчиларини тайёрлаш жараёнида педагогик ва психологик билимлар интеграциясининг аҳамияти	141

Алижон ҲАМРОЕВ

Бухоро давлат университети доценти,
педагогика фанлари доктори

БОШЛАНҒИЧ СИНФ ОНА ТИЛИ ТАЪЛИМИДА ЎҚУВЧИЛАРНИНГ ИЖОДИЙ ФАОЛИЯТИНИ ЛОЙИҲАЛАШТИРИШ МЕТОДИК МУАММО СИФАТИДА

Мақолада жаҳонда бошланғич синф она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштиришнинг креатив механизмлари амалиётга татбиқ этилган. Халқаро ташкилотлар ва ривожланган давлатлар лингводидактика ва нутқий фаолиятни ривожлантириши, она тили дарсларида контрастив лингвистика, компетент ёндашувни фаоллаштиришга аҳамият қаратиб келмоқда. ЮНЕСКО томонидан 2030 йилгача белгиланган халқаро таълим концепциясида “сифатли таълим ижодий тафаккурни ва билимни рағбатлантиради, саводхонлик ва ҳисоб малакалари асосларини, шунингдек, таҳлил қилиш, муаммоларни ҳал қилиш, фикрлаш ҳамда бошқа шахслараро ижтимоий муносабат қўникмаларини юқори даражада эгаллаш” га алоҳида эътибор берилмоқда. Халқаро миқёсда она тили таълимининг сифатини ошириш, ижодий фикрлаш, танқидий тафаккур, ўзини-ўзи баҳолаш, ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштиришга алоҳида эътибор берилмоқда.

Калит сўзлар: фаолият, қобилият, тарбия, ўқувчи, таълим, ижодий фаолият, топшириқ.

В статье реализованы креативные механизмы проектирования творческой деятельности учащихся в мировом обучении родному языку в начальных классах. Международные организации и развитые страны придают большое значение развитию лингводидактики и речевой деятельности, контрастной лингвистики на уроках родного языка, активизации компетентностного подхода. В концепции международного образования, утвержденной ЮНЕСКО до 2030 года, особое внимание уделяется “качественному образованию, стимулирующему творческое мышление и знания, основам грамотности и навыков счета, а также высокому овладению навыками анализа, решения проблем, мышления и других межличностных социальных отношений”. На международном уровне особое внимание уделяется повышению качества обучения родному языку, формированию творческого мышления, критического мышления, самооценки, проектированию творческой деятельности учащихся.

Ключевые слова: деятельность, способности, воспитание, ученик, образование, творческая деятельность, задание.

The article implements creative mechanisms for designing the creative activity of students in the world of teaching their native language in primary classes. International organizations and developed countries attach great importance to the development of linguodidactics and speech activity, contrast linguistics in the lessons of the native language, and the activation of the competence approach. The concept of international education, approved by UNESCO until 2030, focuses on "quality education that encourages creative thinking and knowledge, the basics of literacy and numeracy, as well as high mastery of the skills of analysis, problem solving, thinking and other interpersonal social relations". At the international level, special attention is paid to improving the quality of teaching the native language, the formation of creative thinking, critical thinking, self-esteem, and the design of students' creative activities.

Keywords: activity, abilities, education, student, education, creative activity, task.

Кириш. Дунёда бошланғич синф ўқувчиларининг ижодий фаолиятини ташкил этиш, кичик мактаб ёшидан ўқувчилар шахсини ривожлантириш, уларнинг қобилияти, ахлокий ва эстетик ҳиссиётларини тарбиялаш, ўқишга қизиқиши, хоҳиш ва истагини, ўзи ва ўз атрофини ўраб олган оламга ҳиссий муносабатни шакллантиришга қаратилган ўқув тузилмаларини ишлаб чиқиш, ўқувчининг интеллектуал қобилиятини рўёбга чиқаришга қўмаклашувчи педагогик технологияларга қаратилган илмий тадқиқотлар амалга оширилмоқда. Ҳозирги давр методикасининг ижодий фаолиятга йўналтирилган концептуал илмий изланишлар предметини бошланғич синф ўқувчиларида ижодийликнинг ёрқинлашуви, ихтирочиликка қизиқиши, эртак, ҳикоя, кўшиқ, мусиканинг образли

мазмунини тезда идрок этиши, ижодий имкониятларини назарда тутган тадқиқотлар амалга оширилмоқда.

Мамлакатимизда таълим тизимини янги сифат босқичига олиб чиқишдаги ислохотлар бошланғич таълимдан бошлаб ўқувчиларнинг фан асослари бўйича билим ўзлаштиришга эҳтиёжини, асосий миллий ва умумбашарий кадриятларга асосланган маънавий-ахлоқий фазилатларни, меҳнат кўникмаларини, ижодий фикрлаш ва атроф-муҳитга онгли муносабатини шакллантиришга зарур шарт-шароитларни яратиб, бошланғич синф ўқувчилари ижодий фаолиятини ташкил этишнинг педагогик ёндашувларини такомиллаштириш заруратини юзага келтирмоқда.

Умумий ўрта таълим соҳасини тубдан ислох қилиш, халқаро баҳолаш дастурлари асосида ўқувчиларда ўқиш, саводхонликни ривожлантиришга алоҳида эътибор қаратилмоқда. Бугунги кунда умумий ўрта таълим мактабларида она тили таълимининг сифати ва самарадорлигига алоҳида эътибор берилмоқда. Ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш, ўқувчиларнинг ёш хусусиятларини ҳисобга олган ҳолда мақсадга йўналтирилган тадқиқотларга алоҳида ўрин ажратилмоқда. Бундай ёндашув она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштиришни назарда тутди. Бунга эса она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш ҳамда ўқитувчи ва ўқувчининг ўзаро мулоқотида асосланган таълим жараёнини ташкил этиш, назорат қилиш ва бошқариш стратегияларини такомиллаштириш орқали эришиш мумкин.

Асосий қисм. Бошланғич синф она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш муаммоси дидактика, шунингдек, методика фанлари соҳасидаги янги, замонавий йўналиш бўлиб, ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш муаммосини тадқиқ қилиш анъанавий мавзуларни ўрганишга нисбатан мураккаб кечади. Анъанавий мавзуларда илмий тадқиқот ўтказиш йўллари, воситалари, илмий жамоатчилик тан олган принциплар маълум даражада аниқланган, сайқалланган бўлса, она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштиришда қўлланиладиган тадқиқот усуллари ва воситалари тадқиқот объекти сифатида етарли ўрганилмаган, уларни аниқлаш тамойиллари таҳлил қилинмаган. Она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш муаммосида – билимларни, эмпирик қарашларни “таълим”, “ижодий фаолият”, “лойиҳа”, “лойиҳалаштириш” каби категориялар воситасида баён қилиш “моҳиятдан воқеликка”, “воқеликдан моҳиятга” ўтишни тақозо қилади. Моҳиятдан воқеликка ўтиш – бу ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш бўйича мавжуд билимлар, фаолиятда ишлатиладиган тажрибалардан янги билимларга, ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштиришнинг такомиллашган тажрибасига қараб боришни англатади. Воқеликдан – биз тақлиф қилаётган она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш технологиясидан моҳиятга ўтиш – бу янги тажриба хусусиятлари, ишлатилган усул, восита, риоя қилинган принциплар асосида таълимни лойиҳалаштириш муаммосининг ривожланган шаклидир[1].

Бизнингча, ижодий фаолият – ўқувчиларни фаоллаштирувчи ва янги, оригинал ва амалда маълум бир қимматга эга бўлган фаолият олиб боришга қаратилган ўқитувчи раҳбарлигида ишлаб чиқилган ва бажариладиган ўқув вазифасидир.

Она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш муаммоси тўғрисидаги тасаввурларни умумлаштириш ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштиришнинг таркиби, педагогик амалиётдаги ўрни, уни ҳал этиш каби қатор саволлар мазкур мавзунинг ўрганилишига методик асос вазифасини бажаради. Она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш муаммоси ташкилий тизим бўлиб, ўзига хос қатор сифатларга эга: энг аввало, она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш дидактика ва хусусий методика фанлари соҳасида ўтказиладиган тадқиқотлар билан узвий боғлиқ.

Она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш ташкилий тизим сифатида тадқиқотчининг иродаси, маҳорати, лойиҳалаштириш бўйича эгаллаган билимлари, орттирган тажрибасига боғлиқ. Она тили ўқув предметини ўқитишда ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш учун ўқув материалларини ўрганиш тизими, ҳар бир мавзуга оид ўқув элементлари ажратилади, ўқувчиларнинг реал билиш имкониятлари ўрганилади. Шу асосда ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш хусусиятлари аниқланиб, уларни яратишда ўқувчилар фаолиятини ташкил этиш, бошқариш, назорат қилиш принциплари, усуллари, воситалари, меъёрлари ишлаб чиқилади.

Дидактик ва методик тадқиқотларда, дастлаб, ўтказиладиган тадқиқот, унинг натижасида эришиладиган билимлар, айти ҳолатда она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини

лойихалаштириш муаммосининг таркибини ўрганишда қатор афзалликлар мавжуд. Бундай таҳлил тадқиқотчининг муаммо тўғрисидаги тасаввурларини аниқлаштириш, мавзу долзарблигини атрофлича англашини таъминлайди.

Она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойихалаштириш тўғрисида фикр юритилганда унинг икки хил маъносини фарқлаш керак:

1. Она тили таълими мазмуни ва билим, кўникма, малака ва компетенциялар тизими. Бунда она тили таълимини лойихалаштириш, ўқитувчилар ва ўқувчиларнинг ўқув топшириқлари мақсадини ажрата олишлари, ўқув топшириқлари таълим жараёнининг дидактик мақсадларига мослиги, ўқув топшириқлари билан ўқув материални ўқитиш мақсади ўртасидаги мувофиқлик, ўқув топшириқларида таълимнинг тараққий эттирувчанлик ва тарбиявий мақсадларини қамраб олиши каби элементлардан иборат бўлиб, уларнинг ҳар бири ўзига хос вазифа ва воситаларга эга.

2. Она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойихалаштириш жараёни. Лойихалаш педагогик жараёни ташкил этиш ва унинг муваффақиятли кечишини таъминловчи муҳим шартларидан биридир.

Педагогик жараёни лойихалашда:

-педагогик фаолият мазмунини таҳлил қилиш;

-натижаларни олдиндан кўра билиш;

-режалаштирилган фаолиятни амалга ошириш лойихасини яратиш каби вазифалар бажарилади [3]. Бу босқичда ўқитувчининг мустақил, шу билан бирга ўқувчи билан ҳамкорликда ўқув жараёнининг мазмуни, воситаларини белгилаш асосида лойихалаштирилган фаолият етакчи ўрин тутаяди. Демак, педагогик жараёни лойихалаш – “лойиха → мазмун → фаолият” учлиги асосида ташкил этилувчи педагогик фаолиятнинг умумий моҳиятини яхлит ифодалашга хизмат қилувчи лойихани яратишдир [2]. Лойихалар предмет ва унинг йўналишига кўра бир-биридан фарқланади. Лойихаларда педагог томонидан кетма-кет амалга оширилувчи ва ташхиснинг қўйилиши билан яқунланувчи таҳлилий фаолият; олдиндан кўра билиш ва лойихалаш каби ижодий фаолиятлар намоён бўлади. Ташхис, олдиндан кўра билиш ва лойихалаш ҳар қандай педагогик вазифани ҳал этишнинг ажралмас учлиги ҳисобланади. Лойиханинг мақсади олдиндан қоғозда тақвим режа, қисқача ёзма баён сифатида акс этирилади. Стратегик, тактик ва оператив вазифаларнинг самарали ҳал этилиши лойихалаш технологиясининг сифатига боғлиқ.

Педагогик жараёни лойихалашда педагогнинг фаолияти, педагогик воситаларни қўллаш мазмуни ва имкониятигина ҳисобга олинмаслиги керак. У асосан алоҳида ўқувчи ва ўқувчилар гуруҳи томонидан ташкил этилувчи фаолият мазмунини ёритиши зарур.

Педагогик таълим назариясида лойихалаш муаммосини ишлаб чиқишда у "фаолият" тушунчаси билан узвий боғланган ва фаолиятнинг тахминий вариантларини яратиш ҳамда унинг натижаларини ташхислашдан иборат, деб қаралган тадқиқотлар алоҳида ўрин тутаяди [4]. Мазкур фаолиятда асосан лойихалаш ғоялари ва унинг ечимларини генерациялаш, ишлаш ва интеграциялаш лойихалашнинг ижобий натижаси саналади.

Бизнинг тадқиқотимизда лойихаловчи бошланғич синф ўқитувчиси саналади. У фақат фаолият усуллари ҳақидаги билими, тажрибаси, фикрлаш тарзи, воқеликка ҳиссий-қадриятли муносабати орқали ижобий натижага эришиши мумкин [5]. Лойихалашда муайян педагогик технологик вазифаларни ҳал қилиш натижаси ифодаланган бўлиб, муайян ғояни яратиш, конструкциялаш ва амалиётда фойдали натижага етказишни кўзда тутаяди [6]. Шунга кўра, ушбу тадқиқотда лойихалаш таълимнинг технологик жараёнини лойихалаш, ташкил қилиш ва таҳлил этишни ўз ичига олган касбий-педагогик фаолият тури сифатида тавсифланади.

Аёнки, лойихалаш фаолияти тузилмасида фаолиятнинг икки даражаси кузатилади: лойихалашнинг лойиха кўринишидаги янги билимларни яратишни кўзда тутадиган ижодий характери; илғор педагоглар тажрибасини ўрганиш асосида яратилган лойихада педагог шахсини акс эттирадиган лойихалашнинг индивидуал характери. Лойихалаш фаолиятини педагогнинг касбий компетенциясининг педагогик фаолиятни амалга оширишга назарий ва амалий тайёргарлиги бирлигини ифодаладиган ва касбий сифатини тавсифладиган қисми сифатида қараш зарур [7]. Лойихалаш фаолиятига назарий тайёргарлик - лойихалаш кўникмалари ва компетенциялар мажмуини юқори даражада эгаллаганлик ҳисобланади. Г.Е.Муравьева лойихалаш кўникмаларига дидактик жараён ривожининг натижасини олдиндан кўра билиш сифатида ташхислаш; лойихани амалга оширишни режалаштириш; моддий воситаларни яратишга доир технологик жараёни конструкциялаш; объект ҳақида янги ахборот олишни моделлаштириш масалаларини киритади [8].

В.А.Сластенин, Н.В.Кузьминалар лойихалаш фаолиятига назарий тайёргарлигини белгиладиган компетенциялар мажмуига педагогик фаолиятни ўз-ўзини такомиллаштиришни

таъминловчи рефлексив; ўзининг методик даражасини ошириш қобилиятини ривожлантирувчи когнитив; ахборот олиш ҳамда уни қўллашга оид кўникма ва малакаларни шакллантирувчи маърифий; оғзаки ва ёзма мулоқот технологиясини ривожлантирадиган коммуникатив; ўзининг касбий компетентлиги моҳиятини англашга йўналтирадиган ижтимоий компетенцияни киритади. Лойиҳалаш кўникмалари ва компетенциялар мажмуи амалда лойиҳалаш компетентлигини эгаллашга олиб келадиган фаолиятнинг ҳам ижодий, ҳам индивидуал даражалари очилишини таъминлайди [9].

Лойиҳалаш таълимнинг ижтимоий, педагогик мақсадларга таянган ҳолда педагогик жараёни акс эттирувчи умумий стратегия ҳисобланади. Лойиҳалашда ўқув режаси, дастурлари, дарслик, методик тавсиялар ва бошқа ўқув қўлланмалар муҳим манба бўлиб хизмат қилади. Педагогик вазиятни тўлақонли англаш ҳамда вазифаларнинг аниқ ва тўғри белгиланиши педагогик жараёни самарали ҳал этишнинг муҳим шартидир [9].

Педагогик мақсад педагогик жараёни ташкил этишга тайёрланиш босқичида педагогик вазифа сифатида қабул қилинади. Педагогик фаолиятнинг муваффақияти турли вазифалар моҳиятининг бир йўла ёки бирин-кетин англанишига боғлиқ. Педагогик фаолият учун умумий бўлган вазифаларни белгилаб олиш муҳимдир.

Агар педагогик вазият етарли даражада тўғри англолмас, у ҳолда педагогик вазифаларни ҳал этиш йўллари ҳам тўғри белгиланмайди. Эндигина касбий фаолиятни бошлаган ўқитувчи тажрибасизлигидан педагогик вазиятни тўғри англаш, вазифаларни тўғри белгилаш малакасига эга бўлмайди. Шу сабабли, улар ўзларича йўл тутадилар ва педагогик вазифани дарҳол ҳал этмоқчи бўладилар, натижада жиддий хатога йўл қўйилади. Аммо айрим ҳолатларда тажрибали педагоглар ҳам педагогик вазиятни тўғри англашга эътиборсиз қарайдилар. Натижада, педагогик фаолиятда номуносивлик вужудга келади: педагог ўз фаолиятининг педагогик мақсадларнинг ҳал этилишини таъминлай олиш-олмаслигини ўйлаб ўтирмай, ўқувчиларни фаоллаштиради, кўргазмаларни қўллардан фойдаланади, билимларни назорат қилади. Педагогик фаолиятнинг яна бир номуносивлик томони шундаки, кўпчилик педагоглар педагогик вазифаларни иккинчи даражали, функционал, ўткинчи вазифаларга алмаштирадилар ва фақат уларгагина ўз диққатларини қаратадилар [10].

Педагогик вазифани англаш мавжуд маълумотларни таҳлил қилиш ва ташхис қўйиш учун асос бўлиб хизмат қилади. Маълумотларнинг таҳлили вазият ўрнини аниқлашдан ташқари, бутун педагогик жараёнда тарбиячи, тарбияланувчи ва улар ўртасидаги муносабат ҳамда таълим мазмуни, самарали восита ва педагогик шарт-шароитлар каби асосий таркибий қисмларни аниқлашга йўналтирилган бўлиши лозим.

Муҳокама ва натижалар. Маълумотларнинг таҳлили педагогик жараён моҳияти, жамоа ва алоҳида ўқувчилар ҳаракатлари ҳолатини аниқ вазиятларда режаларни ўрганиш каби илмий далилларга эга бўлишга ёрдам беради. Ушбу далиллар амалий фаолият асосини ташкил этади. Мавжуд далиллар педагог фаолият жараёнининг кечиши ва қўлланган натижанинг қўлланганини ташхислашга имкон беради. Бизнинг назаримизда, мазкур ўринда “ташхис” тушунчасининг моҳиятини ёритиб ўтиш мақсадга мувофиқдир. Ташхис (грекча *diagnostikos* – тез англаб олиш) дастлаб тиббиётда қўлланилган тушунча ҳисобланиб, касаллик моҳияти ва бемор ҳолати, унинг ҳар томонлама изчил ўрганилишини англаш учун врач ҳулосаси сифатида эътироф этиб келинган [11]. Сўнгги йилларда “ташхис” тушунчаси амалий педагогикада ҳам кенг қўлланилмоқда.

Педагогик ташхис – педагогик жараёни унинг умумий ҳолати, шунингдек, таркибий қисмларини ҳар томонлама, яхлит текшириш орқали баҳолашдир [12].

Малакали педагогик ташхиснинг зарурияти ўқитувчидан ўқувчи шахсини ўрганиш методлари ва махсус методикаларни, жамоа, шунингдек, яхлит педагогик жараён хусусиятларини чуқур ўрганишни талаб этади. Ташхис қўйиш таълим (ёки тарбия) мақсад ва вазифаларини ҳал этишнинг умумий талаби ҳисобланади. У мақсадларнинг аниқлиги, бир хиллиги, уларни бажариш усуллари, ўлчаш ва баҳо бериш билан чамбарчас боғлиқ.

Педагогик ташхис асосини ўқувчи шахсини ҳар томонлама билиш, жамоа сифатида синфнинг хусусиятларини ўрганиш, аниқ педагогик вазиятларда маълумотларни таҳлил этиш каби ҳолатлар ташкил этадики, улар таълим жараёнини лойиҳалашнинг кейинги муҳим босқичига ўтиш, яъни педагогик жараёни олдиндан кўра билиш имконини яратди. Бу ҳолат педагогик мақсаднинг шаклланишига олиб келади ва мақсад асосида пухта ўйланган педагогик вазифаларни белгилаш имконини беради. Шахснинг ривожланиш даражаси таълим мақсадлари билан уйғун бўлгандагина педагогик мақсадга эришмасликнинг олдини олишга эришилади. Яъни ўқитувчи томонидан қўйилган педагогик мақсад мазкур тизимнинг муҳим омили сифатида қаралади.

Келтирилган таҳлилга асосланган ҳолда она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш муаммосини тизимли тадқиқ қилиш учун қуйидаги муаммоларни белгилаймиз:

-бошланғич синф она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштиришни методик муаммо сифатида ўрганиш;

-бошланғич синф она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштиришни жараён сифатида таҳлил қилиш;

-бошланғич синф она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштиришда таълим субъектлари фаолиятини моделлаштириш;

-бошланғич синф она тили ўқув предметига доир лойиҳалаштириш воситаларидан фойдаланиш методикасини ишлаб чиқиш;

-бошланғич синф она тили ўқув предмети бўйича лойиҳавий таълимнинг самарадорлигини ўрганиш;

-бошланғич синф она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштиришга оид муаммолар қайд этилгач, уларнинг ҳар бирини алоҳида таҳлил қилиш, таркибий қисмларини аниқлашга эҳтиёж туғилади.

Фаннинг тадрижий тараққиётида ижод муаммосини ўрганиш аста-секин психологиядан педагогика (дидактика)га, ундан методика соҳасига кўча бошлади. Натижада умумий дидактика ва методика соҳасида илмий изланишлар ўтказилди. Қатор илмий тадқиқотларда таълимда ўқувчилар фаоллиги ва мустақиллиги муаммоси кенг ўрганилди.

М.И.Махмутов[9] муаммоли таълимнинг назарий ва амалий томонларини ўқувчиларнинг фаоллиги ва мустақиллиги билан алоқадорликда ўрганган. Муаммоли таълимнинг мақсади, - деб ёзган эди М.И.Махмутов, -“ўқувчиларнинг билув мустақиллигини шакллантириш, уларнинг ижодий қобилиятларини ривожлантиришдан иборат”.

Б.Р.Адизовнинг тадқиқот ишида ижодий таълимни ташкил этиш – бу ўқув материали билан ўқув фаолияти ўртасидаги алоқаларни юзага чиқаришдир. У ўқувчи ва ўқув материали ўртасидаги тўрт хил алоқа турини тасниф этган: мазмунли алоқа; мақсадли алоқа; функционал алоқа; воситавий алоқа [20]. Бу алоқаларнинг амал қилиши учун ўқувчининг таълим жараёнидаги мақомини ўзгартиришга эҳтиёж туғилади. Шу туфайли тадқиқотчи таълимда ўқувчиларнинг фаол иштирокини, уларнинг ўқув-билув фаолиятини асосли таҳлил қилган. Ушбу тадқиқотда болаларнинг ўқув-билув фаолияти таълим жараёнининг фаол субъекти сифатида қаралиб, ўқувчи ижодкорлигининг қатор тамойиллари ажратилган: зиддиятчилик, онглилик, мустақиллик, фаоллик, сабабиятчилик [20]. Таҳлил қилинаётган тадқиқотда фаолият кенг таҳлил қилиниб, унга қуйидагича таъриф берилган: “Фаолият – ижтимоий қимматли мотивларга кўра мақсадга йўналган, ўзига оид воситалар асосида маълум натижа билан якунланадиган ҳатти-ҳаракатлар тизими” [20].

Она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш қуйидагиларга имкон беради:

- ўқувчиларда билиш эҳтиёжини шакллантиради;
- ўқувчиларнинг билиш фаолиятини фаоллаштиради;
- ўқувчиларда фанни ўрганишга қизиқишни оширади;
- ахборот билан ишлашни ўрганишга бўлган иштиёқни оширади;
- дунёни илмий билишнинг ҳозирги замон методлари билан таништиради;
- таълимда ўқувчининг индивидуаллик даражасини оширади;
- ўқувчиларнинг ижодкорлик қобилиятини ривожлантиради;
- материаллар мазмунининг хилма-хиллигини таъминлайди;
- она тили таълимида фойдаланиладиган ўқув материаллари доирасини кенгайтиради;
- ўқувчиларнинг ўз-ўзини назорат қилиши, яъни баҳолаш жараёнининг омилларини кенгайтиради ва ҳ.к.

Она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш, аввало, онгда лойиҳаланади. Бу жараёнда ўқувчи бажариши мумкин бўлган барча ишлар инobatга олиниши шарт. Ҳар қандай дарс маълум таълим моделига асосан ташкил этилади. Таълим моделларини лойиҳалаштириш имкониятларини ўрганиш ва улардан мақсадга мувофиқларини танлаш таълим самарадорлигини оширади.

Хулоса. Юқорида баён қилинган концепцияга мувофиқ она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш муаммосини тадқиқ қилишда уч асосий йўналишни ажратамиз: биринчи йўналиш — таълим субъектлари — ўқитувчи ва ўқувчиларнинг “лойиҳавий таълим”ни амалга оширишга оид ишларни қамраб олади. Ўқитувчи ва ўқувчиларнинг лойиҳавий

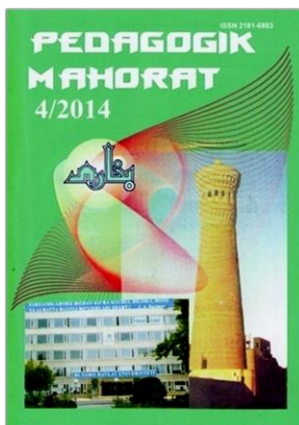
таълим ҳақидаги тасаввурларини шакллантирмасдан туриб, таълимнинг самарадорлигини таъминлаб бўлмайди. Иккинчи йўналиш таълим мазмунига, айти ҳолатда она тили ўқув предмети мазмунига педагогик ишлов бериш ва лойиҳалаш жараёни билан дахлдор. Бу йўналишга кўра лойиҳалаш воситасида таълимни ташкил этиш, бошқариш, назорат қилиш принцип, восита, методларини ўрганишни қайд этамиз. Учинчи йўналиш “она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш таълимнинг энг самарали воситаси” деб қараш билан боғлиқ тасаввурлардир. Шу тасаввур бўйича ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш ўқув ишларининг сифатини яхшилаб, самарадорлигини ошириш шарт-шароитларини ўрганишни тушунамиз. Қайд қилинган йўналишлар бўйича тадқиқотни ташкил этиш ва ўтказиш, шубҳасиз, она тилини ўқитишни лойиҳалаштиришнинг назарий асосларини баён қилишга олиб келади.

Шундай қилиб, бошланғич синф она тили таълимида ўқувчиларнинг ижодий фаолиятини лойиҳалаштириш муаммоси таркибан таълим мазмунини ижодий ўрганишни ташкил қилиш, ижодий ўзлаштириш, ижодий қобилиятларни тарбиялаш масалаларини қамраб олади.

Фойдаланилган адабиётлар

1. Kamroev A. STUDENTS' CREATIVE ACTIVITIES IN DESIGNING MOTHER TONGUE EDUCATION //Scientific Bulletin of Namangan State University. – 2019. – Т. 1. – №. 7. – С. 285-296.
2. Khamraev A. R. Modeling Teacher's Activity in Designing Students' Creative Activities //Eastern European Scientific Journal. – 2019. – №. 1.
3. Azimov Y. Hamroyev A //Husnixat va uni oqitish usuliyoti (Maruza matnlari). Buxoro, 2003,-52 bet. – 2003.
4. Hamroyev A. R. MODELING ACTIVITIES OF TEACHERS WHEN DESIGNING CREATIVE ACTIVITIES OF STUDENTS //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. – 2019. – Т. 7. – №. 10.
5. Adizov B. R., Khamroev A. R. MODELING ACTIVITIES OF TEACHERS WHEN DESIGNING CREATIVE ACTIVITIES OF STUDENTS //ILMIY XABARNOMA. – С. 69.
6. Avezmurodovich O. R. Difficulties in learning to write and read left-handed children //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences, 8 (8), 40. – 2020. – Т. 45.
7. QO'LDOSHEV R. Chapaqay bolalarni maktabga qanday tayyorlash kerak //Pedagogik mahorat. Ilmiy-nazariy va metodik jurnal Buxoro 2020-yil, 3-son 145-147 b.
8. Qoldoshev R. A. Assistant pedagogue to children left-handed reading in the last year //Globe Edit. – 2020.
9. Hamroyev R. A., Qoldoshev A. R., Hasanova A. M. Methods of teaching 1st grade students to use writing tools effectively //Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR). – 2021. – Т. 10. – №. 1. – С. 168-174.
10. Avezmurodovich Q. R. Psychological aspects of left-handedness: Concept, causes, and peculiarities //ACADEMICA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – Т. 11. – №. 1. – С. 623-631.
11. Qoldoshev A. R., Yodgorova F. G. How to find out right or left //Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR). – 2021. – Т. 10. – №. 1. – С. 154-163.
12. Hamroyev R. A., Qoldoshev A. R., Hasanova A. M. Methods of teaching 1st grade students to use writing tools effectively //Asian Journal of Multidimensional Research (AJMR). – 2021. – Т. 10. – №. 1. – С. 168-174.
13. Avezmurodovich, Qoldoshev Rustambek. "Psychological aspects of left-handedness: Concept, causes, and peculiarities." *ACADEMICA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL* 11.1 (2021): 623-631.
14. Avezmurodovich, Qoldoshev Rustambek. "Psychological aspects of left-handedness: Concept, causes, and peculiarities." *ACADEMICA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL* 11.1 (2021): 623-631.
15. Xoliqulovich J. R. Toponymics-a Linguistic Phenomenon in The Work of Sadridin Aini //Middle European Scientific Bulletin. – 2021. – Т. 8.
16. Avezmurodovich Rustambek Qo'ldoshev, & G'afarovna Habiba Jumayeva. (2021). Forming Writing Skills in Left-Handed Students. *Middle European Scientific Bulletin*, 10(1). <https://doi.org/10.47494/mesb.2021.10.309>

-
17. Qo'ldoshev A. R. PSYCHOLOGICAL ASPECTS OF LEFT-HANDEDNESS: CONCEPT, CAUSES, AND PECULIARITIES //Psychology and Education Journal. – 2021. – T. 58. – №. 1. – С. 4981-4988.
 18. Qo'ldoshev A. R. et al. Forming Writing Skills in Left-Handed Students //Middle European Scientific Bulletin. – 2021. – T. 10. – №. 1.
 19. Kasimov F., Kasimova M., Uktamova D. Specific principles for constructing a system of educational tasks //Bridge to science: research works. – 2019. – С. 211.
 20. Muxammedovich Q. F., Muxammedovna Q. M. TECHNOLOGY OF WORK ON COMPARISON TASKS //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. – 2019. – T. 7. – №. 12.
 21. Qosimova M. M., Kasimov A. A. On some typical problems to be solved in primary schools //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – T. 11. – №. 1. – С. 502-517.
 22. Сайфуллаев Г. М., Алимова Л. Х., Ходиев Б. О. У. ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ ИХТИОФАУНЫ ВОДОЕМОВ НИЗОВЬЕВ Р. ЗАРАФШАН //Вестник науки и образования. – 2020. – №. 12-3 (90).
 23. Polatovna A. Y. Psychological characteristics of speech cultivation by working on the text in primary school reading lessons //ACADEMICIA: AN INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY RESEARCH JOURNAL. – 2021. – T. 11. – №. 1. – С. 490-501.
 24. Pulatova A. Y. Scientific and Theoretical Foundations of an Integrative Approach to the Formation of Literary Concepts in Primary School Students //Middle European Scientific Bulletin. – 2021. – T. 8.
 25. Asadovna Y. Psychological Characteristics of Speech Cultivation by Working on the Text in Primary School Reading Lessons //Annals of the Romanian Society for Cell Biology. – 2021. – С. 437-446.
 26. Juraeva D. IMPROVE THE METHODOLOGICAL TRAINING OF FUTURE TEACHERS TO DEVELOP STUDENTS' CREATIVE ABILITIES USING NON-STANDARD TASKS //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol. – 2020. – T. 8. – №. 3.
-



Buxoro davlat universiteti muassisligidagi
 “PEDAGOGIK MAHORAT”
 ilmiy-nazariy va metodik jurnali
 barcha ta’lim muassasalarini
 hamkorlikka chorlaydi.

Pedagoglarning sevimli nashriga aylanib ulgurgan “Pedagogik mahorat” jurnali maktab, kollej, institut va universitet pedagogik jamoasiga muhim qo‘llanma sifatida xizmat qilishi shubhasiz.

Mualliflar uchun eslatib o‘tamiz, maqola qo‘lyozmalari universitet tahririy-nashriyot bo‘limida qabul qilinadi.

Manzilimiz: Buxoro shahri, M.Iqbol ko‘chasi 11-uy
 Buxoro davlat universiteti, 1-bino 2-qavat, 208-xona

Tahririyat rekvizitlari:

Moliya vazirligi g‘aznachiligi
 23402000000100001010
 MB BB XKKM Toshkent sh. MFO 00014 INN 201504275
 BuxDU 400110860064017950100079002

Pedagogik mahorat: rivojlanamiz va rivojlantiramiz!

PEDAGOGIK MAHORAT Ilmiy-nazariy va metodik jurnal 2021-yil 1-son (77) 2001-yil iyul oyidan chiqa boshlagan. OBUNA INDEKSI: 3070	Buxoro davlat universiteti nashri Jurnal oliy o‘quv yurtlarining professor-o‘qituvchilari, ilmiy tadqiqotchilar, ilmiy xodimlar, magistrantlar, talabalar, akademik litsey va kasb-hunar kollejlari hamda maktab o‘qituvchilari, shuningdek, keng ommaga mo‘ljallangan. Jurnalda nazariy, ilmiy-metodik, muammoli maqolalar, fan va texnikaga oid yangiliklar, turli xabarlar chop etiladi. Nashr uchun mas’ul: Alijon HAMROYEV. Musahhih: Muhiddin BAFAYEV. Muharrir: O‘g‘iljon Olloqova	Jurnal tahririyat kompyuterida sahifalandi. Chop etish sifati uchun bosmaxona javobgar. Bosishga ruxsat etildi 05.04.2021 Bosmaxonaga topshirish vaqti 08.04.2021 Qog‘oz bichimi: 60x84. 1/8 Tezkor bosma usulda bosildi. Shartli bosma tabog‘i – 20,6 Adadi – 100 nusxa Buyurtma №90. Bahosi kelishilgan narxda. “Sadriddin Salim Buxoriy” MCHJ bosmaxonasida chop etildi. Bosmaxona manzili: Buxoro shahri M.Iqbol ko‘chasi 11-uy.
---	---	--